
Ocene in poročila

Žarko Lazarević, Jože Prinčič: Zgodovina slovenskega bančništva. Združenje bank Slovenije, Ljubljana 2000, 438 strani, ilustr.

Besede, zapisane v predgovoru dr. Nevena Boraka, da "matična veda ekonomske zgodovine ni imela za paradno disciplino in je bila kljub odličnim posameznikom odrinjena na obrobje glavnega toka raziskovanja", se mi zdijo pretrde, tudi če upoštevam dejstvo, da je odločilno, kako nas vidijo drugi in ne, kako se vidimo sami. Nismo bili redki zgodovinarji, ki smo vedno znova opozarjali, da moramo posebno pozornost posvetiti tudi raziskovanju gospodarske in socialne in ne le politične zgodovine slovenskega naroda. Res je tudi, da sem bila celo sama po dolgih letih v dvojni vlogi - gospodarske zgodovinarke in direktorice inštituta - vedno bolj prepričana, da bosta lahko vzgojili dobrega ekonomskega zgodovinarja le skupaj interdisciplinarno zgodovinska in ekonomska veda. Dobro vem, kako poteka študij zgodovine na obeh slovenskih univerzah in zato sem se bala, da ima zgodovinar pač premalo teoretičnega ekonomskega znanja. Na srečo lahko ugotovim, da sem se zmotila. Očitno ne smemo biti preveč neučakani in nestrpni, pustiti moramo času čas; za vzgojo zgodovinarja - specialista za posamezna področja ne samo politične, kulturne in idejne zgodovine, ampak še bolj gospodarske in socialne zgodovine je pač potrebno kar veliko število let. Prav pa ima dr. Borak, ko pravi, da se je spremenilo okolje. Dobro pomnim in še danes me boli, ko se spomnim že mrtvih kolegov, najboljših gospodarskih zgodovinarjev, ki smo jih kdaj imeli, akademika Ferda Gestrina in Jožeta Šorna. Oba sta napisala (ne samo po mojem mnenju) izvrstne temeljne knjige o slovenski gospodarski zgodovini, prvi o slovenskih deželah in zgodnjem kapitalizmu (Slovenske dežele in zgodnji kapitalizem, Ljubljana 1991), drugi pa o začetkih industrije na Slovenskem (Začetki industrije na Slovenskem, Maribor 1984) in gospodarskem razvoju pri nas v letih po prvi svetovni vojni (Slovensko gospodarstvo v poprevratnih letih 1919-1924, Ljubljana 1997), pa zanje nista nikoli dobila pravega priznanja; Šorn je umrl, ne da bi dočakal izid svojih knjig, ker preprosto ni našel založbe, ki bi ju bila pripravljena založiti. Nobena ni želela tvegati, češ da je zanimanje bralcev za to vrsto zgodovinopisja premajhno. Časi so se korenito spremenili in tako smo v vrsti dobrih knjig iz gospodarske zgodovine dobili še pomembno in zelo obsežno publikacijo o zgodovini slovenskega bančništva.

Oba avtorja, tako dr. Žarko Lazarević v prvem kot dr. Jože Prinčič v drugem delu - v knjigi ni posebej navedeno, kateri avtor je napisal kateri del (očitno sta se odločila, da bo delo skupno avtorstvo, kar je v slovenskem zgodovinopisju precej neobičajno) - sta se izjemno potrudila ter prvič zbrala in analizirala izredno veliko gradiva, arhivskega in drugih primarnih tiskanih virov, da uporabljene strokovne literature sploh ne omenjam. Samo tisti, ki pregledujemo obsežno in pogosto še neurejeno arhivsko gradivo za gospodarsko zgodovino, vemo, kakšno mukotrpno

delo sta oba avtorja, posebej še dr. Prinčič, opravila. Tovrstno gradivo je žal včasih pastorek arhivske službe, saj po zakonski ureditvi zbiranje tega gradiva ni vedno prioriteta naše javne arhivske službe in je gradivo večinoma še vedno neprevzeto in tako prepuščeno posameznim gospodarskim organizacijam, da ga urejajo ali pa tudi ne. To velja poudariti kljub vsemu spoštovanju do posameznih prizadevnih skrbnikov tega dragocenega gradiva. Težava je namreč tudi, da je gradivo lahko pri njih dostopno ali pa tudi ne, v njihovi lasti je in oni odločajo o uporabi.

Avtorja sta se odločila za kronološko razdelitev, ki temelji na obdobjih, ko so Slovenci živeli v treh državnih okvirih, avstro-ogrskem in obeh jugoslovanskih, če ne upoštevamo še okupacijske razdelitve med tri države v obdobju druge svetovne vojne. Analizo zgodovine bančništva v samostojni Sloveniji sta prepustila novi študiji. Jedro njunega prikaza je tako, kot ponazarja že sama naslovnica te lepe reprezentativne publikacije in opozarjata tudi avtorja, 20. stoletje, naše kratko, za nas Slovence še posebej kratko stoletje. Avtorja sta oris razvoja dela slovenskega gospodarskega razvoja spretno prilagodila naši politični zgodovini, ne da bi s tem okrnila celostni pogled na zgodovino slovenskega bančništva, kot ga omogočajo zdaj dostopni viri.

Vsebinsko nove znanstvene monografije predstavljam le na kratko, saj sta jo avtorja podrobno predstavila v zelo obsežnem in zgovornem kazalu h knjigi. Obdobje do konca prve svetovne vojne, obdobje začetkov bančništva v slovenskih deželah, ko so bile še del habsburške monarhije, je opisano v dobrem, čeprav glede na obseg celotne knjige precej kratkem sintetičnem povzetku. V njem so na kratko predstavljeni prvi začetki bančništva pri nas, od regulativnih hranilnic, kreditnega zadruženstva in do prvih bank kot uvod v precej bolj podrobno analizo zgodovine slovenskega bančništva od konca prve svetovne vojne naprej do naše osamosvojitve. Odločitev dr. Lazarevića le za kratek uvodni povzetek zgodovine bančništva vse do prve svetovne vojne je razumljiva, razvoj bančništva na Slovenskem pred prvo svetovno vojno je vendarle bil obdelan že v posebnih zgodovinskih študijah. V naslednjih petih poglavjih pa dr. Lazarević riše podobo razvoja slovenskega bančništva v času od konca prve do konca druge svetovne vojne, ko je razvoj imel svojo notranjo ekonomsko logiko, ne glede na dva močna negativna razvojna udarca - veliko gospodarsko krizo v tridesetih letih in uničujočo drugo svetovno vojno. V poglavju *Dinamično zaporedje sprememb* oriše razvoj celotnega bančnega sistema med obema vojnoma s poudarkom na bankah - delniških družbah. V poglavju *Izgubljanje pozicij* pa podrobno analizira regulativne hranilnice, ki so nadaljevale razvoj, kot so ga začele še pred prvo svetovno vojno, čeprav se je njihov pomen v strukturi slovenskega bančništva v tem času že zmanjševal. Na prikazu spreminjanja njihove vloge je glavni poudarek. Pomembnejši del slovenskega bančništva, kreditno zadruženstvo, ki je komplementarno dopolnjevalo hranilništvo, je prikazano v poglavju *Ohranjanje pozicij*. Zanimivo je poglavje *Igra približnih razmerij*, v katerem avtor analizira razmerja med vlogami in posojili v vseh treh tipih denarnih zavodov. V poglavju *Konec in začetek*, kot govori sam naslov, je oris konca dolgega obdobja enovitega razvoja, kljub cezuri prve svetovne vojne, slovenskega bančništva v časovnem loku 140-tih let od ustanovitve prve bančne ustanove v slovenskih deželah do medigre okupacije v drugi svetovni vojni in hkrati uvod v nov začetek, ki je bil razvojno dosti bolj razgiban, vendar konceptualno nedorečen, poln nerazumljivih stranpoti,

podrejen političnim in ne ekonomskim principom in zato velika žrtev povojnega razvoja.

Dr. Jože Prinčič je obdobje od konca druge svetovne vojne do slovenske osamosvojitve razdelil v 12 poglavij, ki so jih določile bolj politične kot gospodarske razvojne prelomnice. V prvih treh poglavjih drugega dela je pisec orisal postavljanje novega bančnega sistema, s kratkim dvomesečnim prehodnim obdobjem ob koncu druge svetovne vojne, s podržavljenjem zasebnih denarnih zavodov ter zakoličenjem temeljev nove bančne organiziranosti. V naslednjih poglavjih kronološko niza razvojne etape socialističnega bančnega sistema, tistega sistema, ki je moral po oblastni volji uveljavljati, kot je to pronicljivo preprosto označil profesor Ivan Ribnikar, "čudaštvo" denarnega sistema. Za vsakega bralca bo zanimiv podroben opis tistega, čemur smo pravili politični in ekonomski voluntarizem. Posebej pa ga bo pritegnila pripoved o času zadnjih let življenja v drugi Jugoslaviji, kot se je zrcalil skozi bančni sistem, ki ga je večina med nami tudi živela in ga imamo prvič predstavljenega v celi razvojni liniji od bančništva v službi administrativnega sistema, prek enobančnega sistema in njegovega prehoda na večbančnega, z ustanovitvijo prvih poslovnih bank, komunalnih, investicijskih in komercialnih bank do bank združenega dela. Pri prebiranju dobi bralec vtis, da je pri vsem "ustanovitvenem gibanju", ki je prineslo množico novih bank z raznovrstnimi imeni, vse ostajalo po starem - sistem ni hotel delovati ekonomsko učinkovito. Tudi to je pripeljalo na koncu do razpada bančnega sistema in razpada države.

Metodološka pristopa, ki sta ju avtorja izbrala vsak v svojem delu, se med seboj nekoliko razlikujeta. Dr. Lazarevič se je odločil za kombinirani kronološko-problemski način analize in predstavitve, medtem ko se je dr. Prinčič bolj držal kronološkega načela. To mu je narekoval edini možni način dela, s katerim je oris zgodovine slovenskega bančništva v obdobju po drugi svetovni vojni sploh lahko opravil. Pri dr. Prinčiču smo že razvajeni, vemo, da skoraj vsaka njegova študija predstavlja tudi oranje ledine pri pregledovanju in iskanju arhivskega gradiva. Gradivo, ki ga najde, mu potem določa način njegove predstavitve. Zaradi obilice uporabljenih novih virov, predvsem arhivskih, pa je velika škoda, da jih avtorja nista zbirno predstavila v posebnem poglavju. Takšen pregled bi bralcu omogočil lažjo evidenco uporabljenega gradiva, sedaj pač mora ta podatek sam zbirati z zamudnim pregledovanjem navajanja v opombah. Prav tako ne bi škodili še indeksi, dodani na koncu, vsaj imensko in stvarno kazalo in mogoče še kakšno.

Pred seboj imamo novo pomembno knjigo dveh slovenskih gospodarskih zgodovinarjev mlajše generacije. Gre za zahtevno strokovno delo z navajanjem velikega števila podatkov in analiz. Napisala sta za bralca zahteven znanstveni tekst in ne to, kar si običajno za knjigo o preteklosti predstavljamo ali želimo - namreč čim bolj privlačno zgodbo iz minulosti. Res je to zgodba, vendar specifična zgodba o bankah, hranilnicah, finančnih ustanovah, zgodba, ki je zaradi snovi same polna števil, tabelarnih predstavitev, podatkov, kar se pač ne more brati kot roman.

Jasna Fischer